

Lagutskottets betänkande

1980/81:3

med anledning av motioner om kopiering av fonogram, m. m.

Ärendet

I betänkandet behandlas tre motioner vari tas upp olika frågor som rör kopiering av fonogram m. m. nämligen

motionen 1979/80:1616 av Sten Svensson m. fl. (m, c, fp) vari framställs önskemål om förbättring av upphovsmäns m. fl. skydd mot olovlig kopiering av fonogram, m. m.,

motionen 1979/80:1617 av Sten Svensson m. fl. (m, c, fp) vari begärs införande av en ersättning till upphovsmän m. fl. för kopiering av fonogram för enskilt bruk,

motionen 1979/80:1890 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari begärs införande av en statlig avgift på oinspelade kassetband för finansiering av samhällets stöd till fonogramindustrin.

Motionsyrkandena redovisas nedan.

Motionen 1616 har remissbehandlats varvid yttranden avgivits av riks- åklagaren, Svea hovrätt, statens kulturråd, Svenska tonsättares internationella musikbyrå (STIM), Svenska musikerförbundet, Svenska teaterförbundet och Svenska gruppen av International Federation of Producers of Phonograms and Videograms. Nordiska Icke-kommersiella fonogramproducenters förening har beretts tillfälle att yttra sig men inte låtit sig avhöra.

Riksåklagaren har till sitt yttrande fogat yttranden från överåklagarna i Stockholms och Malmö åklagardistrikt samt cheferna för länsåklagarmyndigheterna i Östergötlands, Kalmar, Malmöhus och Skaraborgs län.

En sammanställning av remissyttrandena har fogats som bilaga till betänkandet.

Motionsyrkandena

I motionen 1616 yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla om att tilläggsdirektiv utfärdas till upphovsrättsutredningen i enlighet med vad som i motionen anförs.

I motionen 1617 yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs beträffande införandet av avgifter för privat kopiering av fonogram.

I motionen 1890 yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen hemställa om åtgärder för införande av en avgift på tomkassetter i enlighet med motionens förslag.

Gällande rätt

Regler om författares, kompositörers och konstnärers rätt till sina verk finns i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Upphovsrättslagen bygger liksom motsvarande lagar i Danmark, Finland och Norge i stor utsträckning på internationella konventioner som syftar till att ge uphovsmännen skydd oberoende av nationalitetsgränser. Bland dessa konventioner kan nämnas Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk, som tillkom år 1866 och reviderades i Paris år 1971, Världskonventionen om upphovsrätt från år 1952, reviderad i Paris år 1971, Romkonventionen för skydd åt utövande konstnärer, framställare av fonogram samt radioföretag från år 1961 samt en konvention år 1971 rörande skydd för framställare av fonogram mot olovlig kopiering av deras fonogram. Med fonogram avses inte bara grammofonskivor utan alla slags ljudupptagningar, exempelvis bandinspelningar och ljudband till film.

Sverige är anslutet till dessa konventioner, vilket i princip innebär att svenska verk får skydd i andra konventionsländer och verk från sådana länder åtnjuter i Sverige samma skydd som upphovsrättslagen ger svenska verk.

Upphovsrättslagen ger skydd inte bara åt alster av uphovsmannens andliga, skapande verksamhet, s. k. egentlig upphovsrätt, utan även åt vissa rättigheter som står uphovsrätten nära, s. k. närstående rättigheter. Sådana närstående rättigheter avser bl. a. utövande konstnärers, t. ex. musikers, skådespelares och fonogramframställares, intressen.

Den egentliga uphovsrätten omfattar enligt 1 § uphovsrättslagen "litterärt eller konstnärligt verk" (auktorverk). Utöver att vara av litterärt eller konstnärlig art måste ett auktorverk ha uppnått vad man ibland brukar kalla verkshöjd. Samma sak kan också uttryckas så, att en produkt är ett verk, om den praktiskt sett inte har kunnat framställas av två personer oberoende av varandra. Utanför skyddet faller därför idéer och uppslag (som flera kan tänkas komma på), vanliga nyhetsmeddelanden, vardagliga samtal, enklare nyttoföremål och andra prestationer av rutinmässig eller alldaglig karaktär.

Vissa auktorverk undantas helt från uphovsrätt. Enligt 9 § första stycket undantas bl. a. i princip sådana allmänna handlingar som utgörs av författningar, beslut av myndighet, av svensk myndighet avgivna yttranden samt officiella översättningar av sådana texter. Av 9 § andra stycket följer emellertid att vissa verk, även om de ingår i handling som avses i första stycket, är föremål för uphovsrätt i större eller mindre omfattning, nämligen officiell karta, alster av bildkonst, musikaliskt verk och diktverk. 10 § undantar fotografi, som, oavsett om det har verkskvalitet, enbart skyddas av fotografilagen.

Auktorverken indelas i två huvudkategorier, litterärt verk och konstnärligt verk. Många verk tillhör dock båda grupperna. Ett litterärt verk kan vara

av skönlitterär (och då även av konstnärlig) art, t. ex. roman eller dikt. Det kan också vara av beskrivande art, såsom en vetenskaplig framställning eller en kvalificerad teknisk beskrivning.

Ett konstnärligt verk kan vara ett konstverk, dvs. alster av bildkonst (måleri, konstnärlig teckning, skulptur m. m.), byggnadskonst eller brukskonst. Det kan också vara ett musikaliskt verk (även när verket framträder i notskrift) eller ett sceniskt verk i den form verket framträder på scenen. I skriftform är det dock ett litterärt verk. Filmverk är en särskild kategori av enbart konstnärligt verk, skilt från sceniskt verk.

Auktorverken kan också indelas i originalverk (enligt 1 §) och bearbetningar (enligt 4 §). Som exempel på bearbetningar kan nämnas översättningar, självständiga omarbetningar av en bok, filmatisering av en roman, arrangerande av ett sångstycke som ett orkesterstycke samt vissa kvalificerade regiprestationer. Bearbetarens nytillskott till originalverket skall fylla kraven på ett verk. Domincrar nytillskottet över originalverkets innehåll, föreligger inte längre en bearbetning utan ett nytt och självständigt verk, skapat i fri anslutning till originalverket. Det kan nämnas att travestier och parodier i princip betraktas som nya och självständiga verk.

Ett auktorverk kan framträda i många olika former. Det kan vara fixerat på ett materiellt underlag, dvs. i ett exemplar. Exemplar av verket är inte blott en bok eller en målning som kan ge en omedelbar upplevelse av verket, utan också en grammofonskiva, en filmremsa, en trycksats, en matris osv., som endast medelbart kan ge en sådan upplevelse. Verket kan också framträda i obeständig form, t. ex. i uppläsarens ord, i tonerna av ett musikstycke, i bilden på filmduken eller televisionsskärmen. Alla former var verket framträder faller inom dess skyddssfär, även bearbetningar.

Upphovsrätt uppkommer utan några formaliteter, så snart upphovsmannen har gjort det skapade verket på något sätt tillgängligt för annan. En sådan uppkommen, ursprunglig upphovsrätt kan endast tillkomma den fysiska person som skapat verket. En juridisk person, t. ex. ett filmföretag, kan inte vara upphovsman.

Om inte annat visas får man anse den vara upphovsman som på sedvanligt sätt, t. ex. på en boks titelblad, har angivits såsom sådan. Är upphovsmannen anonym, äger utgivaren, om sådan är nämnd, och eljest förläggaren, företräda upphovsmannen, till dess denne träder fram (7 §).

När ett verk har flera upphovsmän, vilkas bidrag inte utgör självständiga verk, t. ex. då flera har skrivit en revyvisa, tillkommer upphovsrätten dem gemensamt, men de kan var för sig beivra intrång i rätten (6 §).

Upphovsrättens innehåll består av förfoganderätt, som i huvudsak skyddar det ekonomiska värdet av verket, och ideell rätt (droit moral), som i huvudsak skyddar det ideella värdet.

Förfoganderätten innebär enligt 2 § en principiell ensamrätt att utnyttja verket genom att framställa exemplar av verket (mångfaldiganderätt) och att göra verket tillgängligt för allmänheten.

Rätten att göra verket tillgängligt för allmänheten kan uppdelas i två former. Den första är rätten att framföra verket offentligt (framföranderätten), den andra kan kallas "exemplarrätten".

Att framföra ett verk offentligt betyder att presentera verket för allmänheten i obeständig form, att läsa upp en dikt, spela ett musikstycke, visa en film, utsända ett verk i ljudradio eller television osv. Ett framförande är offentligt, när det sker på en plats, dit allmänheten äger tillträde. Härmed jämställs det fall, att framförandet anordnas i förvärvsverksamhet inför en större sluten krets, framför allt på en större arbetsplats (s. k. industrimusik).

Exemplarrätten är en rätt att förfoga över redan färdiga exemplar genom att sprida dem till allmänheten, dvs. till någon som inte tillhör den närmaste familje- eller vänkretsen eller att visa dem offentligt t. ex. i ett skyltfönster eller på en utställning.

Upphovsmännens ensamrätt enligt 2 § är blott en huvudregel som är inskränkt genom ett antal stadganden i 2 kap. Utformningen av dessa stadganden grundar sig på en bestämd avvägning mellan upphovsmännens och samhällets intressen.

Undantagen i 2 kap. är vanligen utformade som "fria förfoganden", dvs. verket får utnyttjas utan tillstånd av upphovsmannen och utan ersättning.

Som exempel på sådana undantag kan nämnas att man får för enskilt bruk framställa enstaka exemplar av offentliggjort verk. Sådana exemplar får inte användas för annat ändamål.

För tillfälligt bruk får man vidare inom undervisningsverksamhet göra ljudupptagningar av offentliggjort verk; därvid får dock ej kommersiella grammofoonkivor e. d. eftergöras.

De huvudsakliga reglerna om upphovsmannens ideella rätt (droit moral) återfinns i 3 §, som behandlar rätten att anges som upphovsman (droit à la paternité) och rätten att motsätta sig förvanskningar och andra angrepp mot verkets integritet (droit au respect).

Droit à la paternité innebär, att upphovsmannens namn skall anges vid utnyttjande av verket "i den omfattning och på det sätt god sed kräver". Droit au respect innebär att verket inte får ändras eller göras tillgängligt för allmänheten på ett sådant sätt att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränks. Man bör t. ex. inte framföra ett seriöst musikverk i jazztakt eller en psalm tillsammans med lätt musik, inte ge ett drama med tragiskt slut en "happy end" och inte förse nakna personer på en målning med kläder. Droit au respect utgör främst ett skydd för de konstnärligt värdefulla verken.

Om upphovsrättens övergång finns regler i 3 kap. Alla regler är dispositiva och gäller därför endast när ej annat avtalats eller får anses avtalat.

Upphovsrätt kan, med undantag för droit moral enligt 3 §, helt eller delvis överlätas. Överlåtelse av exemplar innebär i och för sig inte överlåtelse av upphovsrätt; den som äger ett konstverk innehar därför inte reproduktions-

rätten till verket. Den till vilken upphovsrätt överlåtits får inte överlåta rätten vidare utom för det fall att rätten ingår i en rörelse och överlåts i samband med denna. Härvid svarar dock överlåtaren fortfarande för avtalets fullgörande (28 §).

Efter upphovsmannens död äger reglerna om giftorätt, arv och testamente tillämpning på upphovsrätten, dvs. både förfoganderätten och *droit moral* övergår på arvingarna.

Skyddstiden för auktorverk är 50 år efter året för upphovsmannens död. För verk med gemensamt utövad upphovsrätt enligt 6 §, t. ex. ett filmverk, beräknas skyddstiden med utgångspunkt från den sist avlidne upphovsmannens död. Skyddstiden för anonyma och pseudonyma verk är i princip 50 år efter året för offentliggörandet (44 §).

Efter skyddstidens utgång är verken fria med undantag för att reglerna om skydd för klassiska verk i 51–52 §§ måste iakttas.

De *s. k. närstående rättigheterna* omfattar som ovan berörts bl. a. de rättigheter som tillkommer utövande konstnärer och fonogramframställare.

Med "utövande konstnär" avses en person som tolkar och levandegör ett verk, t. ex. musiker, sångare, skådespelare, uppläsare och dirigenter. Skyddet enligt lagen omfattar bara framföranden av litterära eller konstnärliga verk. Detta betyder att t. ex. imitatorer, akrobater och trollerikonstnärer i regel blir utan skydd eftersom de inte framför verk.

Reglerna om de utövande konstnärernas skydd finns i 45 § upphovsrättslagen. Skyddet har tre former, nämligen inspelningsskydd, utsändningsskydd och kopieringsskydd. Dessutom finns skydd för den utövande konstnärens ideella intressen.

Inspelningsskyddet innebär att man inte utan den utövande konstnärens samtycke får spela in hans framförande på grammofonskiva, film eller annan anordning genom vilken framförandet kan återges.

Utsändningsskyddet innebär att den utövande konstnärens framförande inte utan hans samtycke får sändas ut i ljudradio eller TV. Däremot är det fullt tillåtet att återge utsändningen via högtalare e. d. till allmänheten, t. ex. i restauranger. Skydd finns vidare mot direkt överföring vilket innebär att man inte utan den utövande konstnärens samtycke till allmänheten får förmedla ett framförande från den lokal där det sker till en annan lokal. Sådan överföring kan t. ex. ske genom kabel till allmänhet i den andra lokalen.

Kopieringsskyddet betyder att framförande som upptagits på grammofonskiva eller annan anordning genom vilken det kan återges inte utan den utövande konstnärens samtycke får överföras till annan sådan anordning. Detta skydd varar i 25 år från det år när upptagningen gjordes.

Regler om skydd för fonogramframställare finns i 46 § upphovsrättslagen. Skyddet innebär att fonogrammet inte får kopieras utan samtycke av den som har framställt det. Det spelar ingen roll hur kopieringen sker, t. ex. genom

avgjutning av en grammofonskiva eller genom överföring av ljuden på elektromagnetisk väg. Förbudet mot kopiering gäller under 25 år från det år när upptagningen gjordes. I likhet med utövande konstnärer har fonogramframställare vidare rätt till ersättning vid s. k. sekundärt bruk i radio- eller televisionssändning.

Liksom beträffande den egentliga upphovsrätten är det skydd upphovsrättslagen ger de närstående rättigheterna i vissa avseenden inskränkt. Sålunda får exempelvis inspelningar och kopieringar ske för enskilt bruk eller för undervisningsändamål.

De redovisade reglerna i upphovsrättslagen innebär bl. a. att exempelvis en olovlig kopiering av en grammofonskiva kan innebära en kränkning av flera olika intressen. Kopieringen kan sålunda kränka de rättigheter som tillkommer dels sångtextens författare och kompositören, dels eventuella förläggare, dels ock sångaren, musikerna och skivfabrikanten.

I upphovsrättslagen finns också bestämmelser om straff och skadeståndsskyldighet för den som i olika avseenden åsidosätter upphovsmannens rättigheter eller de närstående rättigheterna.

Uppsåtligt eller grovt oaktsamt intrång i upphovsrätten straffas med böter eller fängelse i högst sex månader (53 §). Även vid obehörig import kan straff följa. För straffbart intrång samt för intrång genom oaktsamhet som inte är grov skall vidare skäligen vederlag för nyttjandet utgå, dvs. i regel normalt honorar betalas, samt övrig ekonomisk eller ideell skada ersättas. Har intrånget skett i god tro, skall skäligen vederlag utgå (54 §). Brott som avses i lagen kan åtalas av allmän åklagare efter angivelse av målsäganden (59 §).

Vissa övriga uppgifter i anslutning till motionerna

När det gäller olagliga fonogram brukar man skilja mellan två olika typer av förfaranden. Det ena förfarandet, som brukar kallas boot-legging, kännetecknas av att gärningsmannen vid ett offentligt framförande av ett verk, exempelvis vid en popkonsert, olovligen spelar in framförandet, varefter inspelningen sedan mångfaldigas och försäljs. Denna typ av illegala fonogram torde i allmänhet endast kränka den utövande konstnärens intressen. Den andra typen karakteriseras av att gärningsmannen olovligen kopierar utgivna grammofonskivor, band m. m. och därefter säljer kopiorna. Detta förfarande brukar kallas piracy eller piratupplagor. I stor utsträckning förses piratupplagorna med falska omslag, varumärken m. m. Förfarandet kallas då "counterfeit".

Omfattningen av den illegala fonogrammarknaden är inte närmare känd. Vissa försök till beräkningar har dock gjorts och man uppskattar att det år 1978 såldes illegala fonogram för 850–900 miljoner amerikanska dollar i hela världen. I vissa länder förekommer nästan bara illegala inspelningar medan i andra antalet illegala fonogramförsäljningar är förhållandevis litet.

Försäljningen av de illegala fonogrammen i Skandinavien beräknas till 2–3 % av den totala försäljningsvolymen 650 milj. kr. I Sverige såldes år 1977 totalt 21 miljoner fonogram, varav 4 miljoner musikkassetter och 11 miljoner oinspelade kassetter. Av den genomsnittliga kostnaden för den inspelade fonogramproduktionen utgjorde 21 % utgifter för ersättning till upphovsmän och utövande konstnärer.

I sammanhanget kan också framhållas att lönsamheten på fonogramutgivningen i Sverige varierar avsevärt för olika typer av repertoar. Inom vissa repertoarområden är fonogramutgivningen direkt olönsam. Detta gäller särskilt utgivningen av klassisk och nutida seriös musik, jazz och folkmusik. Att fonogram med sådan repertoar ändå ges ut har två förklaringar. Den ena är att stor del av dessa utgåvor ges ut av små icke-kommersiella bolag och att de medverkande tar ut lägre ersättningar och löner än normalt. En annan orsak är att de större kommersiella bolagen anser att en diversifierad katalog ger en bredare kontaktyta och har ett visst PR-värde. Dessa bolag betalar förlusterna med vinster från utgåvor av popmusik och dansmusik.

Vissa utredningar

Upphovsrättsutredningen (Ju 1976:02)

År 1970 tillsattes en samnordisk utredning med sakkunniga från Danmark, Finland, Norge och Sverige för att göra en allmän översyn av den upphovsrättsliga lagstiftningen, den s. k. nordiska upphovsrättskommittén. Kommittén avgav år 1974 ett delbetänkande med förslag till lagreglering av bl. a. fotokopiering och bandinspelning inom undervisningsverksamhet. Kommitténs förslag ledde för svensk del inte till någon lagstiftning. Nordiska upphovsrättskommittén upplöstes år 1976. I stället tillsattes åren 1976–77 i samtliga nordiska länder utom Island nationella utredningar för översyn av den upphovsrättsliga lagstiftningen.

Med stöd av regeringens bemyndigande den 4 mars 1976 tillkallades för svenskt vidkommande tre sakkunniga med uppdrag att se över upphovsrättslagstiftningen m. m. Genom beslut vid regeringssammanträde den 24 februari 1977 erhöll utredningen tilläggsdirektiv. Samtidigt utökades antalet sakkunniga till fem.

De direktiv upphovsrättsutredningen fick år 1976 byggde i huvudsak på riktlinjer som Nordiska ministerrådet antagit år 1975 för en översyn av den nordiska upphovsrättslagstiftningen. I riktlinjerna pekades på att den tekniska utvecklingen ständigt frambringar nya former för utnyttjande av upphovsrättsligt skyddade verk och att det var angeläget att de nya möjligheterna härvidlag togs till vara. Samtidigt framhölls att utvecklingen medfört att det blivit svårare för upphovsmännen att hävda sina rättigheter. Det uttalades att en allmän översyn av upphovsrätten borde göras. Vidare framhölls att det var rimligt att regelsystemet utformades på ett sätt som

beaktade samhällets intressen av att upphovsrätten inte lade hinder i vägen för en önskvärd tillgång till upphovsrättsligt skyddade verk. Översynen borde avse inte bara upphovsmännens rättigheter utan också de s. k. närstående rättigheterna.

I direktiven till den svenska utredningen återgavs ministerrådets riktlinjer. Vidare framhölls bl. a. att riktlinjerna inte innebär några begränsningar såvitt avser de frågor som kan tas upp under utredningsarbetet samt att riktlinjerna är öppna och inte innebär att några vägar avvisas för att nå de syften som avses.

I tilläggsdirektiven år 1977 görs vissa förtydligande uttalanden till ledning för det fortsatta utredningsarbetet. Uttalandena hänför sig i huvudsak till vad som anförts i riktlinjerna om vilka lösningar som bör sökas för att man skall komma till rätta med de svårigheter och nackdelar som nuvarande regler skapar. Vidare understryks betydelsen av en fortsatt nordisk rättslikhet på området.

Utredning av statens kulturråd

År 1979 slutförde statens kulturråd en kartläggning av fonogramområdet och framlade förslag till ökat statligt stöd till fonogramverksamheten. Kartläggningen och förslagen publicerades i en rapport från kulturrådet (1979:1) *Fonogrammen i kulturpolitiken*. I rapporten behandlas bl. a. kopieringen av fonogram för enskilt bruk. Kulturrådet framhåller härvidlag att under de senaste åren lyssnande på ljudkassetter har tilltagit särskilt bland ungdomen. I denna grupp är lyssningen i dag mer omfattande än lyssningen på grammofonskivor. Kassetternas genombrott har enligt kulturrådet också gjort det lättare att kopiera fonogram för privat bruk. Denna kopiering är fullt legal, vilket den bör vara även i framtiden. Den för bl. a. med sig större möjligheter för individerna att sammanställa sina egna fonogram utifrån egna behov och önskemål. Den ökade kopieringen får emellertid, fortsätter kulturrådet, från fonogrampolitiska synpunkter negativa verkningar. I de fall kopiering ersätter ett inköp av fonogram sker ett inkomstbortfall för upphovsrättsinnehavare och fonogrambolag. Frågan om ersättning för detta bortfall förutsätter kulturrådet att upphovsrättsutredningen tar upp.

Kulturrådet konstaterar att en stagnation i fonogramförsäljningen inträtt åren 1977–1978, som till stor del kan förklaras med en intensifierad kopieringsverksamhet. Om möjligheterna att låna fonogram på biblioteken byggs ut kommer möjligheterna till kopiering att bli större än i dag med ett ökat inkomstbortfall för upphovsrättsinnehavare och fonogrambolag som följd. Detta kommer för fonogrambolagens del, framhåller kulturrådet, att innebära att allt fler produktioner inte bär sina egna kostnader, vilket medför ett minskat utbud. Denna minskning kommer att drabba den svenska produktionen i första hand eftersom denna utgivning i allmänhet enbart har Sverige eller Norden som marknad. Minskningen kommer också enligt

kulturrådet att innebära att färre fonogram importerats. Det är sannolikt att minskningen i hög grad drabbar kulturpolitiskt angelägen produktion, vilket kommer att ställa stora krav på stöd från samhället.

Kulturrådet anser att det i princip är rimligt att de som kopierar fonogram privat får betala för samhällets stöd till upprätthållande av en mångsidig fonogramproduktion. Det är också i princip rimligt att upphovsmän och musiker får ersättning för det ekonomiska avbräck som vållas genom kopieringen. I vilka former detta skall ske bör klarläggas av upphovsrättsutredningen.

Vid sidan av en eventuell upphovsrättslig ersättning bör enligt kulturrådet en särskild avgift tas ut. Storleken och formerna för denna avgift bör i första hand fastställas i samordning med de förslag som väntas från upphovsrättsutredningen. Skulle en sådan samordning inte vara möjlig föreslår kulturrådet att en avgift på 2 öre per spelminut på oinspelade kassetter införs från 1 juli 1980, dvs. en avgift på 1:20 på den vanligaste typen av kassetter med 60 minuters speltid. Avgiften bör tas ut i grossistledet på sådana kassetter som levereras till detaljhandeln. En sådan avgift beräknas budgetåret 1980/81 inbringa bortemot 30 milj. kr.

Rapporten har överlämnats till utbildningsdepartementet och därefter remissbehandlats, varvid bl. a. upphovsrättsutredningen yttrat sig. Utredningen har i sitt remissyttrande betonat vikten av att rättighetsinnehavarna få kompensation för konsekvenserna av hemkopieringen samt framhållit att utredningen med prioritet diskuterat frågan om införande av en upphovsrättsligt motiverad avgift på tomkassetter. Utredningen har vidare understrukit betydelsen av en samordning vid genomförandet av kulturrådets förslag och ett väntat förslag från utredningen.

Kulturrådets rapport och de synpunkter som framkommit under remissbehandlingen är f. n. föremål för prövning inom regeringskansliet.

Motionsmotiveringar

I *motionen 1616* framhålls att den illegala hanteringen av musik blivit ett allt större problem inom kulturlivet. Piracy-verksamheten har internationellt sett ett mycket stort omfång, fortsätter motionärerna, och anses i många länder vara det största hotet mot de musikaliska upphovsmännen, de utövande konstnärerna och hela grammofonindustrin. Piracy medför att varken upphovsmän, artister, musiker, förläggare, producenter eller grammofonbolag får någon ersättning för sina insatser. Detta leder till att upphovsmän, artister och musiker ej har möjlighet att verka och att bolagen ej har möjlighet att göra nya inspelningar. I förlängningen medför piracy enligt motionärerna en total utarmning av den del av kulturlivet som inspelning av fonogram utgör.

I *motionen* pekas på att enligt uppgifter från bl. a. den brittiska grammofonbranschen man f. n. beräknar att piracy tillsammans med den

s. k. hemkopieringen tar bort ca en tredjedel av den möjliga marknaden. International Federation of Producers of Phonograms and Videograms huvudkontor i London följer den internationella utvecklingen och kan redovisa statistiska beräkningar av den fortgående utvecklingen på världsmarknaden.

Även om några exakta siffror ej är tillgängliga för Sverige, synes enligt motionärerna omfattningen av piratverksamheten ej vara obetydlig. Det har i Sverige gjorts en rad ingripanden, och många tecken tyder på att den illegala marknaden växer. I motionen hänvisas till en artikel i STIM:s tidning "Ord och Ton" nr 2/1978 vari utvecklingen kommenteras på bl. a. följande sätt:

Illegal försäljning av skivor och kassetter har antagit nästan osannolika proportioner. I vissa länder finns ingen legal fonogrammarknad. I USA omsätter bootleggers och pirater nära 1,5 miljard kronor. Sverige har varit tämligen förskonat från sådan verksamhet, men även här har uppdagats både pressning och distribution av bootleg-skivor. Genom denna hantering undandras enorma belopp från upphovsmän och skivbolag.

Motionärerna framhåller vidare att de pågående utredningarna beträffande misstänkt piracy ger vid handen att piratverksamheten blir alltmer sofistikerad och svåråtkomlig. Det har också konstaterats, främst internationellt, men också i Sverige, att verksamheten tenderar att ingå i ett större nät av s. k. organiserad ekonomisk brottslighet.

Enligt motionärerna visar flera utredningar att "gärningsmännen" i rent ekonomiskt vinningssyfte systematiskt utnyttjat upphovsrättsligt skyddade verk utan att erlægga vare sig upphovsrättsliga ersättningar eller några skatter och andra avgifter. Verksamheten kan vara mycket stor och drivs i närmast industriell omfattning.

De organisationer som konkret arbetar med dessa problem har, anför vidare, den uppfattningen att de möjligheter som civilrättsligt finns att ingripa mot piracy är tämligen verkningslösa. För att beivra verksamheten måste rättsinnehavarna utnyttja sin rättighet att göra anivelse och därigenom få åklagar- och polismyndigheter att reagera. Ett ingripande genom dessa myndigheter i form av husrannsakan och beslag ger ett mer direkt resultat än en civilrättslig åtgärd.

De ansvars- och ersättningsregler som finns i upphovsrättslagen är enligt motionärerna inte tillräckliga för att rättsinnehavarna skall ha möjlighet att skydda sig mot det systematiska utnyttjandet och kränkningen av dessa rättigheter.

Motionärerna anser att regeringen snarast bör initiera en översyn för att skydda och förstärka det skydd som bör tillkomma de rättsinnehavare vilka varit delaktiga i framställningen av fonogram och vars verksamhet är helt nödvändig för ett fritt kulturliv. En lämplig åtgärd i detta syfte synes vara att den pågående upphovsrättsutredningen får i uppdrag att se över ansvars- och ersättningsreglerna med anledning av vad som anförts i denna motion.

Med hänvisning till vad som anförts begärs i motionen att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla om att tilläggsdirektiv utfärdas till upphovsrättsutredningen.

I *motionen 1617* framhålls att den mycket snabba teknologiska utvecklingen har medfört att möjligheterna att kopiera bl. a. färdiginspelad musik ökat. Enligt motionärerna kan man vänta sig en fortsatt expansiv och teknisk utveckling för främst kassettbandsspelare och därmed en ytterligare ökning av den s. k. hemkopieringen. Inspelningsapparaterna, främst kassettbands spelarna, är numera mycket billiga och kräver föga tekniskt kunnande. Detta medför att alla kan med små insatser göra inspelningar från bl. a. radio och TV. Det är också mycket vanligt att man lånar skivor/kassetter och kopierar.

Enligt motionärerna är den närmare omfattningen av hemkopieringen svår att fastställa men det har beräknats att det i Sverige under 1978 såldes 18 miljoner oinspelade ljudband, s. k. tomkassetter. Det har dock visat sig att denna siffra är för låg och att försäljningen av tomkassetter är betydligt mer omfattande än som befarats. Enligt tullverkets officiella statistik publicerad i Statistiska meddelanden importerades under 1978 tomkassetter till ett varuvärde av 73 milj. kr. Från branschen har uppgivits att ett genomsnittligt inköpspris per kassett är 3 kr. Importen av oinspelade tomkassetter skulle därmed under 1978 utgöra 24,3 miljoner. Någon tillverkning av tomkassetter förekommer inte i Sverige.

Motionärerna pekar på att kopieringen medför att avsättningen för originalinspelningar minskar och stagnationen i fonogramförsäljningen åren 1977–1979 kan till stor del förklaras av en intensifierad kopieringsverksamhet. De ekonomiska villkoren för hela fonogrambranschen försämrats därigenom. Genom att det främst är s. k. hits som kopieras minskar enligt motionärerna möjligheterna för producenterna att göra s. k. smalare inspelningar, som delvis finansieras av hitförsäljningen. Detta drabbar alla medverkande i framställningen av ett fonogram, de musikaliska upphovsmännen, de utövande konstnärerna samt fonogramframställarna. I förlängningen medför en omfattande heminspelning en total utarmning av den del av kulturlivet som inspelningen av fonogram utgör.

Motionärerna vill inte förorda något förbud mot hemkopiering efter mönster av utländsk lagstiftning utan anser i stället att det är viktigt att rättsinnehavarna kompenseras för sitt inkomstbortfall på grund av inspelningen och får en ersättning för det omfattande utnyttjandet av deras skyddade alster. Den pågående upphovsrättsutredningen har enligt motionärerna länge arbetat med detta problem och förordat en avgift på oinspelade magnetband för att kompensera och ersätta rättsinnehavarna. Vidare hänvisas till kulturrådets förslag om en avgift för privat kopiering av fonogram, främst för att finansiera samhällets stöd till fonogramproduktion.

Även om en avgift på oinspelade magnetband är ett sätt att få in medel till

angelägna kulturpolitiska satsningar anser motionärerna att denna statliga avgift inte får inkräkta på möjligheterna till kompensation och ersättning till de rättsinnehavare som lider skada av hemkopieringen. Motionärerna anser det därför angeläget att det nu klarläggs att den aviserade avgiften skall tillfalla de rättsinnehavare som förlorar på heminspelningen, dvs. upphovsmän, utövande konstnärer och fonogramframställare.

Motiveringen till yrkandet i *motionen 1890* finns i motionen 1979/80:1889 vari framställs ett yrkande om ökat statligt stöd till fonogramutgivning. Motionärerna framhåller att införandet av en avgift på tomkassetter är en lämplig åtgärd när det gäller att finansiera ett ökat stöd till musiken, fonogramverksamheten och andra kulturyttringar. Motionärerna hänvisar till den tilltagande hemkopieringen och de effekter denna har samt pekar på att en avgift på tomkassetter indirekt kommer såväl upphovsmän som utövande konstnärer till godo. Vidare pekas på att införandet av en avgift av sådan typ inte är någon nyhet i svensk lagstiftning samt att administrationen av avgiftsuppbörden skulle kunna bli enkel. I motionen framförs också vissa önskemål om undantag från avgiftsplikten och om avgiftens storlek.

Motionärernas yrkande i motionen 1889 om ökat statligt stöd till fonogramutgivningen har hänvisats till kulturutskottet. I sitt av riksdagen godkända betänkande KrU 1979/80:26 har kulturutskottet avstyrkt motionsyrkandet under hänvisning till att remissbehandlingen av kulturrådets rapport inte kunnat avslutas i sådan tid att förslaget kunnat tas upp till bedömning i samband med regeringens budgetarbete hösten 1979.

Utskottet

I betänkandet behandlar utskottet tre motioner om kopiering av fonogram, dvs. grammofonskivor och andra ljudupptagningar.

Som framgår av den ovan (s. 2–6) lämnade redogörelsen gäller enligt upphovsrättslagen att den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk i princip har rätt att ensam utnyttja verket och göra det tillgängligt för allmänheten. Lagen ger också skydd för utövande konstnärer när de framför ett litterärt eller konstnärligt verk. Även framställare av fonogram åtnjuter i viss utsträckning skydd enligt lagen. Reglerna i upphovsrättslagen innebär att exempelvis en grammofonskiva inte får kopieras utan tillstånd av dem som skapat det inspelade verket, av artisterna på skivan och skivproducenten. Inte heller får man utan tillstånd spela in verk som framförs offentligt t. ex. vid en konsert. Vissa undantag från det upphovsrättsliga skyddet finns dock. Bl. a. är det tillåtet att för enskilt bruk kopiera exemplar av verk, s. k. hemkopiering. Den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot de upphovsrättsliga reglerna kan dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Vidare kan skadestånd utgå och detta även när intrång i upphovsrätten skett i god tro. Brott mot upphovsrättslagen får åtalas endast efter anivelse av målsäganden.

I motion 1979/80:1616 framhålls att det blivit allt vanligare att utgivna fonogram olovligen kopieras och att kopiorna säljs i stora upplagor. Enligt motionärerna innebär denna s. k. piratverksamhet inte bara att upphovsmän, artister och fonogramproducenter går miste om ersättning för sina insatser utan även att kulturlivet på sikt utarmas. Motionärerna anser att ansvars- och skadeståndsreglerna i upphovsrättslagen inte ger rättighetsinnehavarna tillräckliga möjligheter att skydda sina intressen. I motionen yrkas att upphovsrättsutredningen genom tilläggsdirektiv skall ges i uppdrag att se över ansvars- och skadeståndsreglerna.

Utskottet vill för sin del framhålla att möjligheterna för upphovsmän, utövande konstnärer och fonogramframställare att få ersättning för sina prestationer är en viktig förutsättning för ett rikt och allsidigt kulturliv. Inte minst med hänsyn härtill finns det anledning att se allvarligt på förfaranden som innebär intrång i upphovsrätten och närstående rättigheter. Som närmare framgår av de remissyttranden som inhämtats över motion 1616 har s. k. piratverksamhet på fonogramområdet blivit allt vanligare. En annan form av brott mot upphovsrättslagen som enligt remissyttrandena förekommer i inte ringa utsträckning är s. k. bootlegging. Detta förfarande kännetecknas av att gärningsmannen olovligen spelar in ett offentligt framförande av ett skyddat verk, varefter inspelningen mångfaldigas och försäljs. Också olovlig kopiering av utgivna videogram synes under senare tid ha blivit en inte helt ovanlig företeelse.

Även om den illegala verksamheten beträffande fonogram och videogram i Sverige är av förhållandevis ringa omfattning internationellt sett är det enligt utskottets uppfattning angeläget att verksamheten kan bekämpas effektivt med hänsyn till de betydande ekonomiska och kulturella värden som står på spel. Härtill kommer att – som påpekats i flera remissyttranden – det kan befaras att verksamheten har anknytning till annan grövre, organiserad brottslighet av ekonomisk natur. I likhet med motionärerna och det helt övervägande antalet remissinstanser anser utskottet att nuvarande regler i upphovsrättslagen inte ger erforderliga möjligheter till ingripanden mot de brottsliga förfaranden varom nu är fråga. Utskottet delar därför uppfattningen att reglerna i upphovsrättslagen behöver ses över. Som närmare utvecklats av riksåklagaren finns det i första hand skäl att skärpa ansvarsbestämmelserna liksom att överväga slopandet av kravet på angivelse av målsäganden. Även ersättningsreglerna kan emellertid behöva modifieras.

Upphovsrättslagen ses f. n. över av upphovsrättsutredningen. Av direktiven till utredningen framgår att utredningen inom ramen för sitt uppdrag har möjlighet att ta upp den fråga som aktualiserats genom motionen. Enligt vad utskottet inhämtat kommer utredningen också att med förtur behandla spörsmålet. Några tilläggsdirektiv till utredningen är således inte erforderliga. Enligt utskottets mening bör dock motionen jämte utskottets betänkande lämpligen överlämnas till utredningen.

I motionerna 1979/80:1617 och 1979/80:1890 framhålls att s. k. hemkopiering av fonogram förekommer i mycket stor utsträckning. Enligt motionärerna medför hemkopieringen betydande inkomstförluster för upphovsmännen, de utövande konstnärerna och fonogramframställarna och leder i ett längre tidsperspektiv till en utarmning av kulturlivet. Motionärerna vill inte förorda ett förbud mot hemkopiering. I motion 1617 framhålls att det är angeläget att rättighetsinnehavarna kompenseras för sitt inkomstbortfall. Enligt motionärerna har införandet av en avgift på tomkassetter aktualiserats i olika sammanhang. De anser det angeläget att det klarläggs att en eventuell sådan avgift skall helt tillfalla rättighetsinnehavarna och yrkar att vad som anförs i motionen skall ges regeringen till känna. Motionärerna i motion 1890 förespråkar en annan lösning av problemet. De önskar ett ökat statligt stöd till fonogramutgivning och anser att stödet lämpligen bör finansieras genom en avgift på tomkassetter. I motion 1890 yrkas att riksdagen hos regeringen skall begära att en sådan avgift införs.

I likhet med motionärerna i de båda motionerna anser utskottet att den tilltagande hemkopieringen av fonogram leder till negativa konsekvenser såväl för upphovsmän och andra rättighetsinnehavare som för kulturlivet i stort. Enligt utskottets mening är det därför angeläget att åtgärder vidtas i syfte att motverka de negativa följderna av hemkopieringen. Som framhålls i båda motionerna har statens kulturråd tagit upp frågan om kopiering av fonogram för enskilt bruk. I en rapport från rådet (1979:1) Fonogrammen i kulturpolitiken har kulturrådet föreslagit att det statliga stödet till fonogramverksamheten skall ökas samt att en avgift på oinspelade kassetter skall införas. Kulturrådet har i rapporten framhållit att det i princip är rimligt att de som kopierar fonogram privat får betala för samhällets stöd till upprätthållandet av en mångsidig fonogramproduktion. Det är också enligt kulturrådet i princip rimligt att upphovsmän och artister får ersättning för det ekonomiska avbräck som vållas genom kopieringen. I vilka former detta skall ske har kulturrådet ansett böra klarläggas av upphovsrättsutredningen.

Rapporten har överlämnats till utbildningsdepartementet och därefter remissbehandlats, varvid bl. a. upphovsrättsutredningen yttrat sig. Utredningen har i sitt remissyttrande betonat vikten av att rättighetsinnehavarna får kompensation för konsekvenserna av hemkopieringen samt framhållit att utredningen med prioritet diskuterat frågan om införande av en upphovsrättsligt motiverad avgift på tomkassetter. Utredningen har vidare understrukit betydelsen av en samordning vid genomförandet av kulturrådets förslag och ett väntat förslag från utredningen.

Kulturrådets rapport och de synpunkter som framkommit under remissbehandlingen är f. n. föremål för prövning inom regeringskansliet. Enligt vad utskottet inhämtat överväger man därvid möjligheten att införa en avgift som dels skall komma upphovsmännen och andra rättighetsinnehavare direkt till godo, dels skall utgå som stöd till kulturlivet.

Med hänsyn till det anförda förutsätter utskottet att det genom motionerna aktualiserade spörsmålet kommer att få en tillfredsställande lösning som tillgodoser såväl de rent upphovsrättsliga som de mera allmänt kulturpolitiska intressena. Något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionerna är därför inte erforderligt.

Utskottet hemställer

1. beträffande *olovlig kopiering av fonogram*
att riksdagen hos regeringen begär att motion 1979/80:1616 jämte utskottets betänkande i denna del överlämnas till upphovsrättsutredningen.
2. beträffande *ersättning till upphovsmän m. fl. vid hemkopiering*
att riksdagen avslår motion 1979/80:1617.
3. beträffande *kulturpolitiskt motiverad avgift på tomkassetter*
att riksdagen avslår motion 1979/80:1890.

Stockholm den 18 november 1980

På lagutskottets vägnar

LENNART ANDERSSON

Närvarande: Lennart Andersson (s), Inger Lindquist (m), Ivan Svanström (c), Stig Olsson (s), Elvy Nilsson (s), Arne Andersson i Gamleby (s), Martin Olsson (c), Ingemar Konradsson (s), Olle Aulin (m), Marianne Karlsson (c), Bengt Silfverstrand (s), Margot Håkansson (fp), Margareta Gard (m), Olle Grahn (fp) och Ingrid Segerström (s).

*Bilaga***Sammanställning av remissyttranden över motionen 1979/80:1616 av Sten Svensson m. fl. (m, c, fp) om olovlig kopiering av grammofonskivor m. m.**

Riksåklagaren (RÅ) anför att den illegala hanteringen av musik, s. k. piratverksamhet, tenderar enligt tillgängliga uppgifter att öka i omfattning. Med hänsyn till de stora ekonomiska värden det kan vara fråga om för de olika intressenterna inom fonogrambranschen syns det därför enligt RÅ angeläget att möjligheter ges till ett effektivt bekämpande av icke önskvärda förfaranden på området. De olika former av piratverksamhet som motionen berör är internationellt av stor omfattning men även i Sverige tyder uppgifter på att en inte obetydlig verksamhet pågår. Med hänsyn till dess karaktär föreligger enligt RÅ risk för anknytning till annan grövre organiserad brottslighet av ekonomisk natur. Förutom att stora ekonomiska värden undandras upphovsmännen och andra berättigade intressenter uppstår skador på det kulturella området. Mot bakgrund härav finner RÅ skäl föreligga att skärpa ansvarsbestämmelserna i upphovsrättslagen.

I likhet med motionärerna anser RÅ att de förfaranden varom nu är i fråga blir alltmer svåråtkomliga och besvärliga att ureda, vilket främst torde bero på verksamhetens internationella karaktär men även den snabba tekniska utvecklingen vad avser inspelningsapparatur och apparatur för mångfaldigande och spridning av skyddade verk. Därtill kommer att ett flertal personer ofta är inblandade i verksamheten med var och en sin uppgift. Piratverksamheten kräver liksom den legala hanteringen förutom skiv- eller ljudbandsproduktion mestadels ett försäljningsled och marknadsföring. För att med nödvändig snabbhet kunna utreda och beivra en illegal verksamhet av ifrågavarande slag finner RÅ det angeläget att möjlighet ges till att fatta beslut om anhållande under förundersökning angående misstanke om brott mot upphovsrättslagen. Nuvarande straffskala ger inte möjlighet härtill. Även av nu nämnda skäl föreligger således enligt RÅ:s mening ett behov av en skärpning av straffskalan för brott mot upphovsrättslagen.

Vidare framhåller RÅ att med nuvarande preskriptionstid problem kan uppstå när det gäller att hinna slutföra de ofta på detta rättsområde komplicerade förundersökningarna. En höjning av straffmaximum skulle innebära en förbättring även i detta avseende.

Enligt RÅ reglerar nuvarande ansvarsbestämmelser inte frågan vem som är gärningsman. Av förarbetena till upphovsrättslagen framgår att allmänna principer får tillämpas härvidlag. Eftersom det är vanligt att ett flertal personer är inblandade i fall av piratverksamhet, kan problem uppstå när man har att avgöra vem eller vilka som skall anses som gärningsman. Vid s. k. bootleg-verksamhet kan olika personer handha exempelvis konsertupptagning, skivproduktion, marknadsföring, distribution och detaljförsäljning. Mot bakgrund härav och då det enligt RÅ:s mening framstår som angeläget

att möjlighet ges till ingripande mot samtliga förfaranden som utgör ett verksamt led i intrånget i upphovsrätten finner RÅ det ur åklagarsynpunkt önskvärt att frågan upptas i pågående utredningsarbete. Behov av en viss utökning av de förfaranden som kan medföra gärningsmannaskap torde föreligga. Fråga kan härvid uppkomma om införande av särskilda regler om medverkansansvar.

I yttrandet hänvisas också till att enligt 53 § upphovsrättslagen inte endast uppsåtliga utan även grovt oaktsamma handlingar är straffbara. Under förarbetena till denna bestämmelse uttalades att den omständigheten att även oaktsamt förfarande i viss utsträckning straffbelägges, bör dock inte innebära, att en i vanliga former verkande företagare skall behöva vidtaga alltför betungande kontrollåtgärder. Mot bakgrund av vad ovan anförts om fonogrambranschens omfattning och struktur och den tekniska utvecklingen inom densamma vill RÅ dock ifrågasätta om inte en viss undersökningsplikt borde komma i fråga för de intressenter som vidtar åtgärder inom distributionsledet, dvs. de företag eller personer som sysslar med överspelning, pressning, saluhållning o. d. En sådan kontrollskyldighet kombinerad med ansvarsbestämmelser avseende obehöriga spridningsåtgärder syns väl ägnad att underlätta möjligheterna att upptäcka och utreda sådan illegal hantering varom nu är i fråga.

Avslutningsvis tar RÅ även upp kravet på angivelse av målsäganden. Enligt RÅ kan med hänsyn till piratverksamhetens karaktär av ekonomisk brottslighet i ökande omfattning och de skadeverkningar som den medför ifrågasättas om inte anledning förekommer att beträffande nu aktuell brottslighet göra en förnyad prövning av om detta krav är motiverat. Ett annat skäl härför är att det kan vara svårt att inom rimlig tid få kontakt med målsäganden för erhållande av angivelse.

På grund av det sagda och i den mån tidigare givna direktiv inte kan anses omfatta den översyn som begärs i motionen tillstyrker RÅ motionärernas förslag till tilläggsdirektiv till upphovsrättsutredningen.

Överåklagaren i Stockholm tillstyrker motionsförslaget i den mån upphovsrättsutredningens direktiv inte kan anses omfatta den begärda översynen.

Överåklagaren i Malmö framhåller att man kan förvänta att brottslighet av aktuellt slag kommer att öka även i Sverige. Det finns därför anledning att se över de straffbestämmelser som finns och om möjligt öka upphovsmäns m. fl. möjligheter att tillvarata sin rätt. Han ansluter sig därför till motionärernas hemställan om tilläggsdirektiv till upphovsrättsutredningen.

Chefen för länsåklagarmyndigheten i Östergötlands län åberopar som eget yttrande ett yttrande som avgivits av chefsåklagaren i Norrköpings åklagardistrikt. I detta yttrande framhålls att motionen tar upp problem som får anses ligga inom ramen för insatser mot grov ekonomisk brottslighet; detta gäller särskilt den s. k. bootlegging-verksamheten. Vidare anförts att den

illegala grammofonproduktionen saluförs på ett skickligt och yrkesmässigt sätt. Härigenom får grammofonskivorna stor spridning bland konsumenterna. Försäljningen ger också intryck av att vara vederhäftig.

I yttrandet framhålls att den illegala marknaden beträffande inspelningar på grammofonskivor och ljudband tenderar att öka. Statistiska uppgifter för 1978 från grammofonproducenternas internationella organisation styrker denna växande illegala marknad. Som exempel på omfattningen av bootlegging nämns i yttrandet, att i Norrköping en person under år 1979 åtalats och dömts (fängelse 4 månader) för brott mot upphovsrättslagen genom att under åren 1977 och 1978 låta framställa sex grammofonproduktioner med framföranden av kända sångare och sånggrupper om sammanlagt 16 362 skivor. Utan tillstånd från rättsinnehavarna eller deras företrädare har hela produktionen utbudits till försäljning och sålunda gjorts tillgänglig för allmänheten. Redan detta enskilda rättsfall, som ännu inte vunnit laga kraft, visar vilka ekonomiska värden som finns kring bootlegging. Man bör inte heller glömma att det uppstår en stor marknad för illegala skivor på grund av deras samlar- och kuriositetsvärde.

Enligt yttrandet invänds det ibland från personer som sysslar med bootlegging att den inte är så ekonomiskt lönande som ren piratverksamhet och förfalskning av skivalbum eller kassetter. De senare förfarandena sker nämligen rent kommersiellt och medför stora förluster för upphovsrättsinnehavarna och dessutom mycket stora vinster för dem, som ägnar sig åt den illegala verksamheten. Så skulle inte vara fallet beträffande bootlegging, eftersom dessa ges ut i begränsade upplagor i förhållande till artistens miljonupplagor. Vidare säljs bootlegskivorna endast till s. k. musikfantaster. De har redan den kommersiella – lagliga – skivan och vill komma över den illegala som en raritet.

I yttrandet intas en motsatt ståndpunkt. Genom att artistens framförande förs över till grammofonskiva eller kassett på ett sätt, som till det yttre kan vara svårt för köpare att skilja från legal produktion, och dessutom säljs billigt ökar avsättningen för bootlegskivan till förfång för artisten. Man skapar en osund priskonkurrens med artistens normala och affärsmässiga produktion, vilken konkurrens minskar artistens möjligheter att få ersättning som utövande konstnär.

Avslutningsvis framhålls i yttrandet att Norrköpingsfallet med bootlegging pekar på att nuvarande straffbestämmelser i upphovsrättslagen inte räcker till för att möta den nya form av grov ekonomisk brottslighet, som bootleg och piratverksamhet med fonogram utgör. Det är i dessa fall fråga om internationellt samarbete. Det uppstår svårigheter att utreda var exempelvis den illegala produktionen av skivor och ljudband äger rum. Vidare är det nödvändigt att tränga in i försäljningsledet. Hur marknadsförs produkten? Allt detta medför enligt yttrandet att flera personer – fysiska och juridiska – är inblandade i en förundersökning angående misstanke om brott mot upphovsrättslagen. De olika förhörspersonerna i det viktiga inledande

skedet av förundersökningen har skäl att söka stödja varandra och inte självmant ge upplysningar i nyss angivet hänseende. Det räcker inte med beslut om husrannsakan. Det bör även finnas möjlighet att kunna fatta beslut om anhållande. Gällande straffskala i upphovsrättslagen medger inte detta. Det bör vara en motiverad satsning att stoppa upp nya brottsliga företeelser på upphovsrättens område genom att utreda förutsättningarna för en höjning av gällande straffbestämmelser. En höjning behövs också för att de mycket komplicerade förundersökningarna inom det aktuella rättsområdet – med svårbedömda frågor som medverkanssituationen i produktions- och försäljningsledet – skall kunna slutföras före preskriptionstidens utgång. Nuvarande tid om två år är inte så sällan för kort. Det tar även tid för rättsinnehavarna att ta fram material som grund för angivelse till åtal.

På grund av det sagda tillstyrks i yttrandet motionärernas förslag om att ansvars- och ersättningsreglerna i upphovsrättslagen ses över.

Chefen för länsåklagarmyndigheten i Kalmar län anför att det finns anledning befara att den illegala hanteringen av musik kommer att öka. Eftersom vinningen av sådana brott uppenbarligen kan komma att uppgå till mycket höga belopp kan man anta att skatte- och valutabrott tillkommer i de grövre fallen.

I yttrandet framhålls att det torde vara förenat med åtskilligt arbete att efterbilda en äkta kassett och inspela ett stort antal band eller att tillverka en grammofonskiva med tilltalande omslag och att man därför får utgå från att flera personer kommer att medverka i brottsligheten. Det kan också förmodas att det i samma ärende kan finnas flera brottsplatser på vitt skilda orter och t. o. m. utomlands.

För att kunna utreda dessa brott är det, framhålls vidare, av största vikt att de misstänkta kan anhållas och häktas så att man kan förhindra att de förstör bevis eller på annat sätt försvårar utredningen. En höjning av straffmaximum till minst ett år är därför en ovillkorlig förutsättning för att dessa brott skall kunna bekämpas med framgång. Det vore också önskvärt att kravet på angivelse tas bort eftersom det kan tänkas att vederbörande målsägande saknar intresse att få någon person straffad för brottet. Det kan också uppkomma fall där det kan vara förenat med svårigheter att inom rimlig tid få kontakt med målsägande för att få angivelse.

Chefen för länsåklagarmyndigheten i Malmöhus län framhåller inledningsvis att i takt med att video vinner intåg på den allmänna marknaden torde det problem som tas upp i motionen bli besvärande även för film- och TV-industrin. I anslutning härtill anmärks, att av de två ärenden om brott mot upphovsrättslagen, som på senare tid förekommit hos länsåklagarmyndigheten i Malmö, har det ena rört musikkassetter, och det andra, av betydligt större omfång, videokassetter.

Huruvida påståendet i motionen om den illegala verksamhetens omfattning är riktigt undandrar sig länsåklagarmyndighetens bedömning. Såvitt myndigheten känner till har i Sverige hitintills inte uppdragats något fall av

olovlig kopiering och spridning av sådan art att upphovsrättslagens ansvarsbestämmelser synts verkningslösa. Inte heller har myndigheten funnit några olägenheter förknippade med de nuvarande reglerna att för åtal krävs angivelse av upphovsrättsinnehavaren. En annan ordning torde f. ö. rimma illa med den förhärskande uppfattningen att upphovsrätten främst är privaträttslig. Enligt myndighetens mening är de påtalade problemen inte beroende av en otillräcklig lagstiftning vad gäller ansvar och ersättning, utan i stället en följd av en teknik som givit tidigare oanade möjligheter till mångfaldigande utan kontroll. Möjligen kan ansvarsreglerna ifrågasättas i så måtto att de med nuvarande utredningsresurser innebär en alltför kort preskriptionstid.

De ifrågakvarande svårigheterna har enligt länsåklagarmyndigheten diskuterats redan i upphovsrättsutredningens direktiv, där det också understruks att riktlinjerna för utredningen är helt öppna. Med hänsyn härtill och till att liknande frågeställningar fortlöpande tagits upp i den allmänna debatten, utgår myndigheten ifrån att saken kommer att behandlas av utredningen även utan de tilläggsdirektiv motionen föreslår.

Chefen för länsåklagarmyndigheten i Skaraborgs län framhåller att den illegala hanteringen av musik uppenbarligen är en mycket utbredd verksamhet och utgör ett hot mot en del av vårt kulturliv. Kvaliteten på illegalt framställda skivor och kassetter är ofta undermålig. Likväl förstör den illegala framställningen en avsevärd del av den legala marknaden.

En annan aspekt på verksamheten är enligt myndigheten dess karaktär av s. k. organiserad ekonomisk brottslighet. Det är uppenbart att samhället berövas avsevärda belopp i skatter och andra avgifter.

Som lagstiftningen nu är utformad anser myndigheten att många möjligheter inte finns för polis och åklagare att ingripa mot den illegala verksamheten. Det är därför angeläget att den pågående upphovsrättsutredningen behandlar ansvars- och åtalsregler även från de synpunkter som motionen innehåller.

Svea hovrätt anför att införandet av sanktionsbestämmelserna i 7 kap. upphovsrättslagen innebar en inte obetydlig skärpning i förhållande till vad som gällde tidigare. I fråga om straffbestämmelserna i 53 § utvidgades sålunda det straffbara området till att avse – förutom uppsåtliga förfaranden – också grovt oaktsamma intrångsåtgärder, och straffskalan vidgades från enbart böter till att omfatta också fängelse i högst sex månader. Beträffande skadeståndsreglerna i 54 § underströks i förarbetena vikten av att man vid skadeståndsberäkningen tillfullo beaktar vad intrånget betytt för den kränkte i såväl ekonomiskt som ideellt avseende.

I processuellt avseende gäller, fortsätter hovrätten, att brott mot upphovsrättslagen får åtalas av allmän åklagare bara om angivelse sker av målsäganden (59 §). Härutinnan innebar dock tillkomsten av upphovsrättslagen en förstärkning av målsägandens ställning jämfört med tidigare gällande ordning enligt vilken målsäganden själv hade att väcka och utföra

tal. Som skäl för att göra allmänt åtal beroende av angivelse anfördes under förarbetena till upphovsrättslagen bl. a. att de intressen som berörs i mål av detta slag ofta är av den personliga art, att polisutredning och rättegång inte bör anställas utan att målsäganden uttryckligen hemställt om åtal. Det framhölls vidare i detta sammanhang att målsäganden stundom – för att slippa obehaglig publicitet – kan ha direkt intresse av att rättegång undviks.

Enligt hovrättens bedömning framstår sanktionsreglerna i upphovsrättslagen som i huvudsak väl avvägda och de synes i varje fall hittills ha varit ägnade att bereda ett tillfredsställande skydd åt upphovsmännens rättigheter liksom åt de upphovsrätten närstående rättigheterna. Samtidigt framhålls dock att hovrättens erfarenhet av de problem som är förknippade med intrång i nämnda rättigheter är tämligen begränsad, eftersom hovrätten hittills haft att pröva endast ett mindre antal intrångsmål.

Som framhållits i de riktlinjer som ligger till grund för det pågående arbetet inom utredningen om upphovsrätt tillkommer som ett resultat av den tekniska utvecklingen ständigt nya former för utnyttjande av upphovsrättsligt skyddade verk. Ett viktigt exempel härpå utgör den moderna kassette-tekniken. Med hjälp av bandspelare kan man numera lätt framställa kopior av ljudband eller grammofonskivor. Enligt hovrätten ligger det i sakens natur att risken för missbruk ökar efter hand som nya former för utnyttjande av upphovsrättsligt skyddade verk kommer till, och utvecklingen synes gå i riktning mot mer avancerade och systematiska intrångsåtgärder än tidigare. Det saknas dock, såvitt hovrätten känner till, f. n. tillräckligt underlag för en närmare bedömning av hur pass allvarligt detta problem är för svenskt vidkommande.

Mot bakgrund av det sagda anser hovrätten angeläget att man förebygger en utveckling som innebär en urholkning av upphovsrättens och de närstående rättigheternas innehåll. Härför torde krävas en rad olika åtgärder på både det internationella och det nationella planet. Av betydelse i detta sammanhang är enligt hovrättens uppfattning ökad information till allmänheten rörande upphovsrättens syfte och innebörd. Större kännedom härom – och därmed större förståelse för upphovsmännens berättigade intressen – skulle sannolikt bidra till att minska marknaden för piratkopior av olika slag. Ett effektivt bekämpande av överträdelser av gällande bestämmelser torde vidare i hög grad vara en fråga om att förstärka resurserna inom polis- och åklagarväsendet bl. a. genom ökad utbildning på detta speciella rättsområde. Det är enligt hovrätten möjligt att det också inom ramen för gällande sanktionssystem kan finnas anledning att överväga vissa åtgärder. Man kan exempelvis tänka sig att höja maximum för fängelse i 53 § upphovsrättslagen från sex månader till ett år. Härigenom skulle bl. a. ges ökade möjligheter till ingripande i grövre fall i form av anhållande och häktning. Ett annat uppslag som skulle kunna vara värt att pröva anser hovrätten vara att införa en slags häleribestämmelse innebärande kriminalisering av förvärv i ond tro av

piratkopior eller annan illojal befattning med sådana. För att kunna ta ställning till inriktningen av omfattningen av de åtgärder som bör komma i fråga krävs emellertid i första hand en kartläggning av de missförhållanden som kan ha uppkommit under senare tid.

Hovrätten utgår från att de problem som aktualiserats i motionen är väl kända för upphovsrättsutredningen. Enligt de tidigare nämnda riktlinjerna för utredningen skall denna göra en allmän översyn av upphovsrätten innefattande en systematisk genomgång av lagstiftningen på området. Det har i riktlinjerna också särskilt framhållits att det bör vara möjligt under utredningsarbetet att på sådana områden, där särskilda behov föreligger, föreslå förbättringar av upphovsmännens rättigheter. Mot bakgrund av vad sålunda redan gäller i fråga om utredningens uppdrag synes enligt hovrätten inte påkallat att genom särskilda tilläggsdirektiv initiera den i motionen föreslagna översynen av sanktionsreglerna i upphovsrättslagen.

Statens kulturråd påpekar att den illegala fonogramverksamheten och dess effekter i form av stora inkomstbortfall för upphovsmän och fonogrambolag hittills har förekommit i begränsad omfattning i Sverige medan det i andra länder, t. ex. i England, varit och är en utbredd företeelse. Mycket tyder emellertid på, att den illegala fonogramverksamheten växer också i Sverige.

Enligt kulturrådet innebär även den privata kopieringen av fonogram, som är mycket vanlig här i landet, stora inkomstbortfall för upphovsmän och skivbolag och därmed minskad produktion. Efter vad kulturrådet erfar så behandlas denna fråga också av upphovsrättsutredningen, där man diskuterat införandet av en upphovsrättsligt motiverad avgift på tomkassetter för att på så sätt kompensera inkomstbortfallet. Eftersom denna fråga tangerar den piratverksamhet som motionärerna tar upp är det enligt kulturrådets mening naturligt att upphovsrättsutredningen också ser över ansvars- och ersättningsregler för olika former av olovlig kopiering och spridning av grammo-fonskivor, kassetter etc. Kulturrådet tillstyrker således motionen.

STIM anför att organisationen under en följd av år i olika sammanhang, bl. a. i samband med avlämnande av remissyttranden, har understrukt vikten av att komma till rätta med den i samhället ökande olovliga kopieringen av upphovsrättsliga alster. Enligt *STIM* har på senaste tid, inte minst inom fonogramområdet, den illegala hanteringen tagit stora proportioner, och utgör icke sällan ett led i en kvalificerad ekonomisk brottslighet. *STIM* delar motionärernas uppfattning, att ansvars- och ersättningsreglerna i upphovsrättslagen bör ses över för att åstadkomma ett effektivare skydd mot obehörigt utnyttjande av upphovsmännens rättigheter. Särskilt, när det gäller den grova brottsligheten, är enligt *STIM*:s mening den nuvarande strafflatituden otillräcklig. Även de gällande skadeståndsreglerna har enligt *STIM* vid ett par tillfällen i rättstillämpningen visat sig vara svårtolkade och svårhanterliga, och *STIM* biträder därför uppfattningen, att dessa regler bör förtydligas, särskilt beträffande de allmänna skadestånd, som kan utgå.

Huruvida tilläggsdirektiv för den sittande upphovsrättsutredningen behöver utfärdas eller ej med anledning av denna motion kan STIM ej uttala sig om. STIM vill emellertid kraftigt understryka vikten av, att ansvars- och ersättningsreglerna blir föremål för en grundlig översyn, och ställer sig helt bakom de synpunkter, som framlagts i motionen.

Svenska musikerförbundet anför att illegal hantering av musik, s. k. "piracy", som i sig utgör ett hot mot den del inom musik- och kulturlivet som inspelning och utgivning av fonogram m. m. utgör, visar uppenbara tendenser till fortsatt ökning.

"Piracys" negativa inverkan för rättsinnehavare och deras situation är klart dokumenterad även i internationella sammanhang, såväl av International Federation of Producers of Phonograms and Videograms som av utövande musikers och artisters internationella federation, FIM och FIA.

Det finns all anledning, fortsätter förbundet, att uppmärksamma de hot som denna illegala hantering utgör mot nationell fonogramproduktion samt det inkomstbortfall som ofrånkomligt drabbar berörda rättsinnehavare.

Med hänsyn härtill är det enligt förbundet angeläget att effektiva motåtgärder snarast sätts in såväl nationellt som internationellt.

Musikerförbundet instämmer helt i vad som anförs i motionen och tillstyrker motionens hemställan.

Svenska teaterförbundet understryker att den beskrivning av problemen med piratverksamheten inom fonogrambranschen som motionärerna gör är helt korrekt. Förbundet delar också motionärernas uppfattning om otillräckligheten i nu gällande ansvars- och ersättningsregler i upphovsrättslagen. Förbundet anser att den pågående upphovsrättsutredningen är medveten om dessa problem och att de i motionen berörda reglerna kommer att bli föremål för utredningens arbete inom ramen för gällande direktiv. Förbundet har emellertid ingenting emot att utredningens arbete på denna punkt påskynas.

Svenska gruppen av International Federation of Producers of Phonograms and Videograms (IFPI) delar helt den uppfattning som kommer till uttryck i motionen nämligen att den illegala hanteringen av musik, s. k. piracy, utgör ett mycket kraftigt hot mot den del av kulturlivet som inspelning och utgivning av ett fonogram utgör.

I yttrandet påpekas att IFPI:s huvudkontor i London sammanställer statistik för den illegala hanterings totala omfattning. Av denna framgår att verksamheten 1977 omsatte 3,6 miljarder kronor. Enligt beräkningar som i april 1980 offentliggjorts vid en internationell Music Industry Conference i Washington har omfattningen ökat och beloppet är f. n. 6,4 miljarder kronor, dvs. i princip en fördubbling. Beloppen exkluderar de förluster som görs på hemkopieringen.

Den illegala hanteringen av fonogram utförs enligt IFPI i större sammanhang rent industriellt och utgör en del av en kvalificerad ekonomisk brottslighet. Gärningsmännen kränker genom sin hantering på ett systema-

tiskt och grovt sätt uppsåtligt och för egen ekonomisk vinnings skull samtliga de rättsinnehavare som är delaktiga i framställningen av fonogram. Detta är en utveckling som man, då ansvars- och ersättningsreglerna i upphovsrättslagen antogs, knappast kan ha förutsett. Främst kassettekniken har utvecklats explosionsartat och de illegala kopior som framställs kan fås att i det närmaste exakt överensstämma med motsvarande original.

IFPI framhåller att det i Sverige säljes mest fonogram per capita i hela världen och att Sverige därför är ett för denna typ av brottslighet mycket attraktivt område. Det har på den svenska marknaden återfunnits betydande kvantiteter illegala fonogram, vars utförande ger vid handen att det ligger stora ekonomiska intressen bakom framställningen och spridningen av dem.

IFPI delar motionärernas uppfattning att de nuvarande ansvars- och ersättningsreglerna i upphovsrättslagen är otillräckliga för att rättsinnehavarna skall ha möjlighet att skydda sig mot detta systematiska utnyttjande och kränkningen av deras rättigheter. Enligt IFPI:s uppfattning bör upphovsrättslagens 53 § kompletteras med en bestämmelse om fängelse i högst två år vid "grovt" brott mot upphovsrättslagen, avsedd att tillämpas vid utnyttjanden i organiserad och professionell omfattning.

IFPI pekar också på att brott mot upphovsrättslagen i likhet med övriga ekonomiska brott ofta är komplicerade och utredningarna tidsödande. Husrannsakan är oftast inte tillräcklig som tvångsåtgärd. De misstänkta har i dessa stora utredningar alla möjligheter att avvika, undanröja bevis eller på andra sätt försvåra utredningen. Det vore därför önskvärt, anser IFPI, att möjlighet att anhålla misstänka för brott mot upphovsrättslagen fanns. Det är inte acceptabelt att för dessa brott som berör stora grupper av rättsinnehavare och som har en mycket negativ inverkan och ekonomisk betydelse, straffskalan är jämförbar med snatteri.

En översyn av nu gällande skadeståndsregler är enligt IFPI också erforderlig. Reglerna har genom flera rättsfall visat sig oklara och otillräckliga. Ett exempel utgör fastställandet av det uteblivna vederlaget enligt 54 § första stycket. Vederlaget kan i många fall vara omöjligt att beräkna eller ens uppskatta. Hur uppskattas den skada musiker lider genom att inspelningstillfällena bortfaller eller grammofonbolag åsamkas genom att en del av marknaden försvinner?

På anförda skäl anser IFPI att en översyn av upphovsrättslagens ansvars- och ersättningsregler är nödvändig och tillstyrker bifall till motionen.